

MARLEEN MARTENS
LEEN MEGANCK
MOÏRA HEYN
AUKJE DE HAAN

Eind 2008 ging de Onderzoeksbalans Onroerend Erfgoed Vlaanderen online. De Onderzoeksbalans Onroerend Erfgoed biedt een overzicht van de kennis, de hiaten en de actuele onderzoeksvragen met betrekking tot het onroerend erfgoed in Vlaanderen. Het Vlaams Instituut voor het Onroerend Erfgoed (VIOE) nam, na brede bevraging van de sector, het initiatief tot de opmaak van deze onderzoeksbalans.

ONDERZOEKSBALANS

Onroerend Erfgoed Vlaanderen

1 – DE NOTELAER TE HINGENE (PROVINCIE ANTWERPEN). IN 2008 VOERDE HET VIOE EEN MULTIDISCIPLINAIR ERFGOEDONDERZOEK UIT NAAR DIT NEOCLASSICISTISCHE PAVILJOEN (1792-1797) EN ZIJN OMGEVING.

VIOE FOTOGRAAF KRIS VANDEVORST

Het VIOE werd in 2004 opgericht als wetenschappelijke instelling van de Vlaamse overheid voor de inventarisatie, het onderzoek, de conservatie en de ontsluiting van bouwkundig erfgoed, landschap en archeologie in Vlaanderen. Het VIOE neemt de coördinatie van de onderzoeksbalans ter harte vanuit haar missie verantwoordelijkheid te dragen voor het onderzoek en de kennisverspreiding over het Vlaamse onroerend erfgoed.

De onderzoeksbalans bestaat uit drie delen: archeologie, bouwkundig erfgoed en landschap. De doelstellingen zijn voor de verschillende delen hetzelfde: het geven van de stand van zaken van het onderzoek en waar mogelijk het aanduiden van hiaten. Voor de drie delen werd gestreefd naar samenhang, maar tegelijk moesten de eindproducten voldoende tegemoet komen aan de uiteenlopende wensen van de verschillende disciplines. Elk van de deelbalansen hanteerde dan ook een andere aanpak.

In 2007 gingen onderzoekers van het VIOE samen met 180 specialisten van universiteiten, hogescholen, onderzoeksinstituten van de

overheid, overheidsdiensten, verenigingen en musea aan de slag om eind 2008 de eerste versie van de onderzoeksbalans online te plaatsen op www.onderzoeksbalans.be. Voor het VIOE zelf ondersteunt de onderzoeksbalans de ontwikkeling van een eigen transparant onderzoeksbeleid. Voor de andere spelers in de erfgoedsector heeft het document geen bindend karakter maar wil de balans vooral inspirerend werken door onderzoek op een vlotte manier toegankelijk te stellen. Ter bevordering van deze toegankelijkheid ontwikkelde het VIOE parallel met de onderzoeksbalans ook de Bibliografie Onroerend Erfgoed, een online zoekmachine waarin momenteel 16.000 referenties over onroerend erfgoed in Vlaanderen opgenomen zijn. De bibliografie is van onschatbare waarde voor het onderzoek naar het Vlaamse onroerend erfgoed. Je kan zoeken op een gemeente, een onderwerp, of op een periode waarin je geïnteresseerd bent.

Aangezien het onderzoek steeds verder evolueert, moet de onderzoeksbalans ook in ontwikkeling blijven. De onderzoeksbalans is

daarom een dynamisch digitaal document. De publicatie op internet zorgt ervoor dat de onderzoeksbalans vlot raadpleegbaar is en dat iedereen aanvullingen en opmerkingen kan doorgeven. Op dit moment is de balans zeker nog niet volledig. Bepaalde hoofdstukken moeten nog volledig uitgewerkt of aangevuld worden.

Het succes en de impact van de onderzoeksbalans in de komende jaren zullen enerzijds afhangen van de manier waarop het document actueel gehouden wordt en anderzijds van de draagkracht van het document in de hele erfgoedsector.

Onderzoeksbalans Archeologie

De laatste jaren worden archeologische waarden steeds meer afgewogen in de besluitvorming van de ruimtelijke ordening. Dit resulteerde in meer en grootschaliger archeologisch onderzoek en een geleidelijke introductie van een marktwerking in de archeologie.

Aangezien in Vlaanderen, meer dan in de omliggende landen, syntheseswerken over archeologisch onderzoek ontbreken, bleek er

voor het VIOE en voor de partners duidelijk nood te zijn aan een overzicht van kennis, vooral om onderzoek beter te kaderen en in functie van een effectievere kennisvermeerdering.

Het deel Archeologie van de onderzoeksbalans werd onderverdeeld in chronologische en thematische hoofdstukken. Voor de meeste hoofdstukken werkten schrijversgroepen van specialisten samen en werd getracht een stand van zaken van het onderzoek in Vlaanderen te bieden die gebaseerd is op een vrij omvattend bibliografisch onderzoek. Deze aanpak leidde bovendien tot een vrij uitgebreide bibliografie in de Bibliografie Onroerend Erfgoed. Daarnaast werd het onderzoek zoveel mogelijk binnen een internationaal kader geplaatst.

Onderzoeksbalans Bouwkundig erfgoed

De onderzoeksbalans Bouwkundig Erfgoed is opgedeeld in hoofdstukken die de architectuurgeschiedenis enerzijds per periode en anderzijds thematisch bekijken. Van thema's zoals historisch interieur, industrieel erfgoed en historische tuinen en parken wordt een aparte evaluatie gegeven. Op termijn wordt gepland om ook het funeraire en militaire erfgoed uit te werken.

Daarnaast kregen diverse aspecten van het beheer van het bouwkundige erfgoed een eigen hoofdstuk, zoals de inventarisatie, de monitoring, de conservatie en restauratie van zowel de gebouwen zelf als de interieurs en de in het interieur vervatte kunstwerken (wandschilderingen, altaarstukken, etc.).

Voor alle hoofdstukken is getracht om zo goed mogelijk het lopende onderzoek in kaart te brengen, om de meest belangrijke synthesewerken te duiden, en om te zoeken naar tendensen in het onderzoek. Enerzijds wordt een evaluatie gegeven van wat er van het Vlaamse erfgoed is bestudeerd, en – misschien

nog belangrijker – waar op dat vlak de hiaten liggen. Anderzijds wordt geprobeerd om het blikveld te verruimen naar de internationale context van het erfgoedonderzoek en om af te toetsen welke ontwikkelingen in dit bredere kader voor het onderzoek in Vlaanderen relevant en inspirerend kunnen zijn.

Onderzoeksbalans Landschap

Het complexe onderzoeksveld landschap is versnipperd over uiteenlopende onderzoeksdomeinen. Er waren geen bestaande en bruikbare overzichten van welke onderzoeksdomeinen bijdragen aan landschapsonderzoek. Het in kaart brengen van het onder-

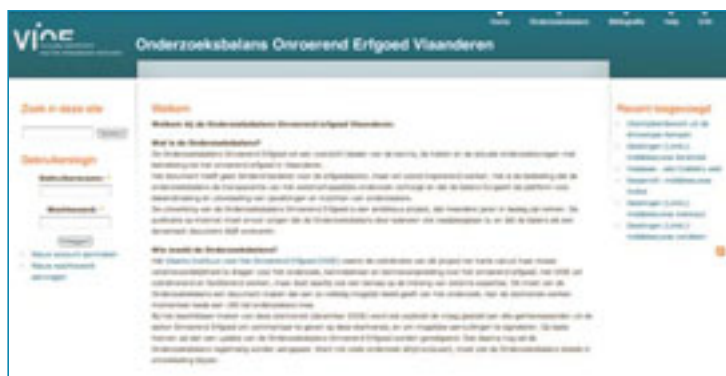
2 – RENAET BRAEM
HUIS TE DEURNE
(1955-1958).
HUISMUSEUM IN
EIGENDOM VAN
HET VIOE.

Samenvatting

Aangezien in Vlaanderen, meer dan in de ons omringende landen, syntheseswerken over onderzoek van het onroerend erfgoed ontbreken, leek het voor het VIOE en voor de partners in de erfgoedsector opportuun om samen te werken aan de Onderzoeksbalans Onroerend Erfgoed. De onderzoeksbalans biedt een stand van zaken van het onderzoek naar het onroerend erfgoed in Vlaanderen. De teksten zijn tot stand gekomen in nauwe samenwerking met 180 specialisten. De onderzoeksbalans wil vooral inspirerend werken door onderzoek op een vlotte manier toegankelijk te stellen. Ter bevordering van deze toegankelijkheid ontwikkelde het VIOE parallel met de onderzoeksbalans ook de Bibliografie Onroerend Erfgoed, een online zoekmachine waarin momenteel 16 000 referenties over onroerend erfgoed in Vlaanderen opgenomen zijn.

De bibliografie is van onschatbare waarde voor het onderzoek naar het Vlaamse onroerend erfgoed. Via www.onderzoeksbalans.be kan je zowel in de onderzoeksbalans als in de bibliografie zoeken op een gemeente, een onderwerp, of op een periode waarin je geïnteresseerd bent.

3 – GALLO-ROMEINSE TUMULI TE GINGELOM, MONTENAKEN.

zoeksveld landschap was dan ook één van de belangrijkste doelstellingen bij het opstellen van de Onderzoeksbalans Landschap.

Deze oefening leidde tot een indeling waarbij de betrokken onderzoeksdomeinen de verschillende hoofdstukken vormen. Er wordt een tweedeling gehanteerd in enerzijds integrerende onderzoeksdomeinen zoals historische geografie, landschapsecologie en landschapsbeheer, anderzijds basiswetenschappen zoals geomorfologie, geschiedenis en vegetatiekunde. De basiswetenschappen onderzoeken niet het landschap als geheel, maar bijvoorbeeld één aspect van het landschap, of hebben het land-

schap niet als focus van het onderzoek. De integrerende onderzoeksdomeinen onderzoeken het landschap zélf en brengen informatie uit verschillende (basis)disciplines samen.

Bijkomend is er aandacht voor transdisciplinair onderzoek zoals landschapskunde, waarbij niet enkel verschillende wetenschappen worden samengebracht, maar waar ook de niet-wetenschappelijke aspecten van het landschap bij betrokken worden.

Bij elk van de hoofdstukken werd een werkgroep opgestart voor het verzamelen van informatie en het uitwerken en verbeteren van de teksten. Elk hoofdstuk start met de ‘onder-

4 – KAPEL VAN ONS-HEREN-BOOMPJE TE POPERINGE (PROVINCIE WEST-VLAANDEREN). VLAANDEREN HEEFT NOG EEN GROOT AANTAL OUDERE BOMEN EN STRUIKEN DIE IETS VERTELLEN OVER DE GESCHIEDENIS VAN EEN BEPAALDE PLAATS, DIE VERWIJZEN NAAR OUDE BEHEERSTECHNIIEKEN OF DIE EEN OUD GEBRUIK ILLUSTREREN. HET VIOE INVENTARISEERT DEZE HOUTIGE BEPLANTINGEN MET ERFGOEDWAARDE.

FOTO KRIS VANDEVORST

zoekbenadering’, waarbij een overzicht wordt gegeven van de evolutie en afbakening van het onderzoeksdomein, de bijdrage tot landschapsonderzoek en internationale aandachtspunten.

Op deze manier wordt het kader geschapen voor het vaststellen van de stand van zaken in het onderzoek. Hierin staat aangegeven waar welke projecten werden uitgevoerd en wat leemtes en aandachtspunten voor de toekomst zijn.

De onderzoeksbalans landschap biedt bijgevolg een mooi overzicht van elk onderzoeksdomein dat bijdraagt tot inzicht in het landschap.

www.vioe.be

www.onderzoeksbalans.be

MOÏRA HEYN en AUKJE DE HAAN zijn erfgoedonderzoekers landschap.

LEEN MEGANCK is erfgoedonderzoeker bouwkundig erfgoed.

MARLEEN MARTENS is wetenschappelijk adviseur en coördinator Onderzoeksbalans Onroerend Erfgoed. ●

5 – BEUGELFIBULA, VIOE OPGRAVING MEROVINGISCHE GRAFVELD TE BROECHEM (PROVINCIE ANTWERPEN)